

Series I

Vol. VIII, No. 3

September 1982

ՀԱՅ

ԴՐԱՄԱԳԻՏԱԿԱՆ

ՀԱՆԴԷՍ

ARMENIAN

NUMISMATIC

JOURNAL

ՀԱՅ ԴՐԱՄԱԳԻՏԱԿԱՆ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

ARMENIAN NUMISMATIC SOCIETY

8511 BEVERLY PARK PL., PICO RIVERA, CALIF. 90660, USA

ARMENIAN NUMISMATIC JOURNAL Ser. I, Vol. VIII, No. 3 Sept. 1982

LETTERS

I just received a copy of the Selected Numismatic Studies of Paul Z. Bedoukian. I congratulate you and the Armenian N. S. for taking the trouble to put such a work together, a work that was much needed not only as a numismatic work, but as an educational work for the Armenian community. It is an outstanding job.

The articles of Mr. Bedoukian and others have helped me immensely in starting to collect Armenian coins. I had managed to obtain most of his articles through considerable effort, and I am happy to see them all in one publication of high quality. Only one recommendation. If the society decides to ever reprint the book, I recommend using better paper....

George Derderian
Arlington, Virginia

Աչքէ անցուցի հոգի է թիւ 4-ը եւ մանաւանդ Ձեր կատարած
ՊԱՆԼՕԹԻՆ արդիւնքը, էջ 44:

Թէեւ ուշ սակայն, ունիմ թելադրութիւններ Ձեր հրատարակու-
թեան դասաւորման շուրջ:

1. Նկատի ունենալով Ձեր ՊԻԼԼԵՐՈՒՆԻՆ (Հայ Դրամագիտական Հանդէս, Եթն) սեղմ էջերը եւ երկլեզուեան հրատարակութիւնը, անձնապէս կը խորհիմ որ խուսափելու է երկարաշունչ յօդուածներէ, եւ նախընտրու-
թիւն տալու է, շատ կարճ ամփոփումներու, հետաքրքրուողներուն ձգե-
լով, ի հարկին դիմելով ձեռք ձգելու ամողջական յօդուածը:
2. Կեդրոնանալ, միայն յօդուածներու եւ զրքերու տեղեկագրութեամբ,
այնպէս ինչպէս կ'ընէ Numismatic Literature անուան տակը ANS-ը:
3. Եթէ չի կան անպատեհութիւններ, աշխատիլ որ Ձեր բաժանորդները
եւ յօդուածագիր բարեկամները ծանօթանան իրարու, հրատարակելով ա-
նոնց անուններու եւ հասցէներու ցանկը, առնուազն տարին մէկ անգամ:
Գալով Սիպիլեանի զրքին, ճիգ մ'ընելու համար կը թելադրեմ որ
ինծի ղրկէք զրքին բովանդակութիւնը բացատրող հայերէն թերթիկներ,
գինն ալ յիշելով: Ես հոս կ'աշխատիմ կարգ մը զրատուններ հետաքրք-
րել որ կարենան սպառել:

Պերճ Սապաղեան
Aleppo, Syria

ARMENIAN NUMISMATIC JOURNAL is the quarterly publication of Armenian Numismatic Society, an educational, non-profit organization. Editor, Y. T. Nercessian, 8511 Beverly Park Place, Pico Rivera, California 90660, U. S. A. Associate Editor, W. Gewenian. Non-member subscription \$6.00 per year. Single copies \$2.00. Back issues available.

ՍՓԻՒՌԱՅԱՅԻՆՈՒԹԵԱՆ ՆՈՒՈՐԱԲԵՐԱԾ ԴԱՄԱԳԻՏԱԿԱՆ ՆԻՈՒԹԵՐԻ ԵՒ ՆՐԱՆՑ
ՑՈՒՑԱԴՐՈՒԹԵԱՆ ԱՌԹԻՒ

Յատուկ քննութեան ենթակայ է դարձել ծագումով Մալաթիացի, ներկայումս Լիոն քաղաքի բնակիչ՝ Նապոլէոն Բրլլըկեանի նուիրած ֆրանսիական մեդալների հաւաքածուն։ Այդ ինչիս հրատարակումը պատկերազարդ ալբոմներով նոյնքան կարելոր է, որքան դրամագիտական կատալոգների ստեղծումը։ Հայաստանում բացուած դրամագիտական Ացուցահանդէսին փակումից յետոյ, որը կատարուեց 1980 թ. նոյեմբերի 1-ին, թանգարանին նուիրաբերեցին հին հայկական ծագում ունեցող եւ այլ դրամների նոր ժողովածուներ, որոնց մասին հարկ է անդրադառնալ։

Նախ եւ առաջ յիշատակելի են Զարեհ Պտուկեանի, Անդրանիկ Այվազեանի եւ Նշան Ասենճոյեանի ժողովածուները։ Զարեհ Պտուկեանը մեր հայրենակիցներից այն մէկն է, որը պարբերաբար դրամագիտական մեծածէք նիւթերով հարստացնում է մեր թանգարանը։ Այդ մասին հաղորդուել է, ցուցահանդէսում ներկայացուել են նրա նուիրած նիւթերի ընդհանուր խմբերը։ Սակայն տակաւին վերջերս Սփիւռքահայութեան հետ մշակութային կապի կոմիտէի միջոցով Զարեհ Պտուկեանը նուիրեց դրամագիտական մի փոքրիկ ժողովածու, որը էապէս լուրջ ներդրում է հայկական ՍՄՀ թանգարանային ֆոնդերի համալրման գործերում։ Նուիրաբերուած են բացառապէս արտաշէսեան պղնձէ դրամներ 29 հատ, որոնք իրենց պատկերազրութեան տուեալներով ըստ զահակալների ստորաբաժանում են. Տիգրան Ա (2), Տիգրան Բ (17), Արտաւազդ Բ (1), Արտաշէս Բ (1), Տիգրան Գ (2), Տիգրան Դ (4), Արտաւազդ Գ (1), Տիգրան Դ եւ Նրատոյ (1) հատ։

Նկատենք, որ բացի Տիգրան Մեծի դրամներից, ըստ մնացած արտաշէսեան զահակալների դրամները

հազուադիւս են եւ ՍՄՀ թանգարանների շարքում Հայաստանի թանգարանը տուեալ նիւթերի օժտուածութեամբ ամենահարուստն է։ Արտաշէսեան պղնձէ դրամների վրայ է, որ առաւել շատ երկրի ներքին կեանքին վերաբերող դիցական պատկերներ են հանդէս բերուել։ Հիանալի պարզութեամբ դիտուել են Վահագնի, Աթենասի, Պողոսբերութեան, Յաղթանակի, Առատութեան եւ այլ դիցական կերպարներ, ինչպէս նաեւ խորհրդանշաններ՝ կենաց ծառ, հասկ, ամաթեղջիւր, ծի, առիւծ, արծիւ եւ այլն։ Այդ առումով էլ նուիրաբերուած արտաշէսեան դրամները հանդիսանում են իրենց ժամանակը ներկայացնող անմիջական վկայութիւններ հայկական պետութեան պատմութիւնից։ Շնորհիւ այդ նուիրական ժողովածուի հնարաւոր դարձաւ տեսնել Տիգրան Ա հայոց արքայի դիմաքանդակը եւ նրա անուան տիտղոսի թագաւորի Մեծի Տիգրանի հելլենասէրի՝ յունարէն արձանագրութիւնը, ինչպէս նաեւ հեթանոսական դիցարանին վերաբերող նշանները։ Տարաբախտաբար Տիգրան Ա-ի զահակութեան տարիներին թողարկուած դրամներից ընդհանրապէս շատ քիչ նմուշներ են պահպանուել։ Նկատենք, որ Արտաշէսեանների տիրապետութեան հիւսիս-արեւելեան շրջաններում նրանց պղնձէ դրամների տարածման մասին դատելու հնարաւորութիւնները սահմանափակ են։ Արտաշատի հնագիտական պեղումներից ի յայտ եկած նոր նիւթերը թերեւս առաջիկայում հնարաւորութիւն ընձեռեն ուրուագծելու հին հայկական պղնձէ դրամների շրջանառութեան ոլորտը։ Սակայն ցարդ հրապարակուած տուեալները ցոյց են տալիս, որ Տիգրան Ա-ի պատկերով պղնձէ դրամները ի յայտ են եկել առաւելապէս Մեծ Հայքի

հարաւ-արեւմուտքում, Աղձնիքից դէպի Միզդոնիա ձգուող տարածքի վրայ, վաճառաշահ Մծբին քաղաքին մօտ վայրերում: Արտաշէսեան դրամների գանգուածային թողարկումը կատարուել է Տիգրան Մեծի գահակալութեան տարիներին (95-56) եւ միանգամայն օրինաչափ է, որ այդ տարիներից աւելի շատ դրամական միաւորներ են պահպանուել: Աւելին, ի տարբերութիւն իր բոլոր նախորդների ու յաջորդների Տիգրան Մեծը տասը տարուց աւելի հանդիսացել է ոչ միայն Հայաստանի, այլ եւ միաժամանակ Ասորիքի թագաւորը: Ասորիքի վաճառաշահ քաղաքներում, մասնաւորապէս Անտիոքում եւ Դամասկոսում մ.թ.ա. 83-69 թթ. Տիգրան Մեծի պատկերով դրամներ են թողարկուել: Այդ քաղաքները տնտեսական կենքի պահանջով բիւրաւոր թելերով կապուած են եղել Միջերկրականի արեւելեան ու արեւմտեան շուկաների հետ: Ասորիքում, մինչ Տիգրան Մեծը, դրամագործութեան զարգացման դարաւոր փորձ ունէր:

Զ. Պտուկեանը նուիրել է այնպիսի տիգրանեան դրամներ, որոնք դրւագուն են առաւելապէս Ասորաց քաղաքներում: Դրանց վրայ պատկերւած է մի կողմից՝ Տիգրան Մեծի կիսանդրին, հիւսուելոց հայկական թագը գլխին, իսկ միւս կողմից պաշտամունքային կերպարանքներ ու նշաններ եւ յունարէն արձանագրութիւններ: Կան նաեւ դրամներ, որոնց թողարկումը կատարուել է բուն Հայաստանում: Այդպիսիների վրայ Տիգրան Մեծը ներկայացուած է իր Արքայից արքայ՝ տիտղոսի յունարէն արձանագրութեամբ: Ուշագրաւ է, որ քանակապէս շատ են այն դրամները, որոնց վրայ Տիգրան Մեծի դիմաքանդակին զուգահեռ, նրա հակառակ կողմի վրայ պատկերուած է յաղթանակի թելաւոր դիցուհու կերպարանքը (նիկէ): Դրանց թողարկմամբ Արտաշէսեանները նպատակ են ունեցել հաղորդելու իրենց յաղթանակների մասին՝ կատարուած Տիգրան Մեծի գահակալութեան տարիներին, մասնաւորապէս մ.թ.ա. 80-70-ական թուականներին: Սակայն յաղթանակների առթիւ մասսայաբար թողարկու-

ւած դրամներից բացի, ժողովածուն օժտուած է նաեւ հագուագիւտ դրամներով: Այսպէս օրինակ՝ հագուագիւտ վկայութիւն է ցորենի հասկի եւ Տիգրան Մեծի պատկերով ու նրա անուան յիշատակութեամբ դրամը: Ցորենի հասկը պտղաբերութեան նշան էր՝ կապուած երկրի մայր դիցուհու պաշտամունքի հետ: Արտաշէսեանների ժամանակներում Հայաստանի տնտեսական կենքում հացահատիկի մշակութիւնը դեր ու նշանակութիւն ունէր: Իբրեւ խորհրդանիշ հասկի պատկերը շեշտում է երկրի ապրանքային արտադրութեան մէջ հացահատիկի մշակութային բնորոշութիւնը: Կարելի է վկայութիւն պիտի համարել Զ. Պտուկեանի վերջերս նուիրած դրամներից այն օրինակները, որոնց վրայ Տիգրան Մեծի պատկերից բացի դրուագուած է առասպելական հերոս Վահագնի կերպարանքը: Հեթանոսական հաւատալիքներում հրաշապատուած կիսամարդկիսաստուած Վահագնը հայոց մէջ օժտուած էր նոյն քարեմասնութիւններով, ինչ յունաց մէջ Հերակլէսը: Վերջինիս կերպարանքը հելլենիստական քանդակներում դիտուում էր առաւելապէս մերկամարմին տեսքով: Այդ նոյն տեսքով էլ Վահագնը պատկերուած է Տիգրան Մեծի դրամների վրայ, դէմքով թեքուած դէպի միապետի անունն ու տիտղոսը յիշատակող յունարէն գրութիւնը: Ողջ հասկով, մերկամարմին տեսքով առասպելական հերոսի պատկերման այդ ձեւը նորութիւն չէր: Այն յայտնի էր անցեալում՝ քրեմենեան սատրապ Տիրիքագոսի եւ այնուհետեւ պարթեւաց Միհրդատ Ա թագաւորի դրամներով:

Նկատենք, որ Տիգրան-Վահագն պատկերներով դրամների վրայ հայոց միապետը ներկայացուած է՝ Արքայից արքայ՝ տիտղոսի յունարէն գրութեամբ: Պարթեւներից նուաճած այդ տիտղոսը սխրանք էր համարուում եւ Արտաշէսեանները Վահագնի պատկերի խորհրդով ընդգծում էին իրենց արքայի արժանապատուութիւնը: Այդ նոյն ահեղ տիտղոսի յիշատակութեամբ թողարկուած էին դրամներ, որոնց վրայ Տիգրան

Մեծի դիմաքանդակն ուղեկցւում էր առատութեան եղջիւրի պատկերով: Այսինքն իշխողները խորհրդաւոր ծնւով հաղորդում էին այն միտքը, որ Տիգրան Մեծի օրօք առատութիւն է եղել նրա թագաւորութեան մէջ: Զ. Պտուկեանի նուիրած դրամների շարքում հանդէս են բերուած մի քանի օրինակներ այդ կարգի պղնձէ դրամներից: Կան նաեւ միապետութեան գլխաւոր քաղաքների մայր դիցուհիների պատկերներով դրամներ, ընդարկուած տարբեր փորագրութեան կնիքները դրոշմով, այսինքն դրանց կնիքները կերտուել են տարբեր փորագրիչ-վարպետների կողմից: Սակայն հարկ է ընդգծել, որ քաղաքամայր դիցուհիների կերպարանքները, որոնք երբեմն դիտւում են հելլենիստական դրամների վրայ, առաջին անգամ հանդէս են եկել Տիգրան Մեծի օրօք:

Զ. Պտուկեանի նուիրած դրամներից արտակարգ հազուագիւտ են նաեւ այն օրինակները, որոնց վրայ մի կողմից դրոշմուած է Տիգրան Մեծի պատկերը, իսկ միւս կողմից՝ Կոմմագենէի Անտիոքոս թագաւորի անւան յունարէն գրութիւնը: Դրանք փաստեր են հայ-կոմմագենեան յարաբերութիւնների պատմութիւնից: Նկատենք, որ Արտաւազդ Բ հայոց արքայի (56-34) ողբերգական մահից յետոյ նրա որդու Արտաշէս Բ արքայի (30-20) գահակալութեան տարիներից նիւթական մշակոյթի անմիջական վկայութիւններից գրեթէ չեն պահպանուել: Հետեւաբար մեծարժէք պէտք է համարել Զ. Պտուկեանի նուիրած Արտաշէս Բ հայոց արքայի պատկերով պղնձէ դրամը: Համաշխարհային առումով յայտնի են ընդամէնը հինգ նմուշներ, որոնցից մէկը ներկայումս արդէն պահոււմ է Հայաստանի պատմութեան պետական թանգարանում: Քաղաքական պատմութեան տեսակէտից այդ դրամը յիշատակ է մնացել մաքառումների այն տարիներից, երբ Արտաշէսեանները գլխաւորութեամբ հայ ժողովուրդը վոնտեց իր երկրից հոռմէական գաւթիչներին եւ մի փոքր շունչ քաշեց, թէկուզ շատ կարճատեւ ժամանակով վերականգնեց իւր

պետականութեան անկախութիւնը: Սակայն այդ անկախութիւնը եղաւ Արտաշէսեանների թագաւորութեան մայրամուտին եւ էապէս կապուած է հայերի նուիրական Արտաշէս Բ հայրենասէրի մարտնչող գործունէութեան հետ՝ ուղղուած հոռմէական նուաճողների դէմ: Նուիրաբերուած արտաշէսեան դրամների շարքից ուշագրաւ է Արքայի Մեծի Տիգրանի աստծոյ՝ յունարէն արձանագրութեամբ Տիգրան Գ հայոց թագաւորին (20-8) վերագրուած պղնձէ դրամը: Նիապետին աստուածացնելու այդ պաշտօնական տիտղոսածելը հելլենիստական աշխարհում նորութիւն չէր: Պատահական չէր, նաեւ, որ այն արձանագրուում էր դրամի կենտրոնում պատկերուած քայլող ծիու շուրջը: Զիւլ պատկերը խորհուրդ էր արտայայտում՝ կապուած հայոց հեթանոսական հաւատալիքների հետ, մասնաւորապէս արեւի պաշտամունքի վերաբերեալ: Ի վերջոյ պատկերների ու գրութիւնների չորս տարբերակներով ներկայացուած են Տիգրան Դ (8-5) արքայի գահակալութեան առաջին շրջանի դրամները: Ի տարբերութիւն իր հօր՝ Տիգրան Գ-ի եւ պապ Արտաւազդ Բ՝ Արքայից արքայի, Տիգրան Դ արքան մօրուքաւոր է, այսինքն ներկայացուած է այնպիսի տեսքով, որպէս ընդունուած էր պարթեւաց թագաւորների մօտ: Արեւմուտքի հելլենիստական պատկերների աւանդական ձեւից դէպի արեւելքի, մասնաւորապէս Հայաստանին անմիջականօրէն հարեւան Պարթեւաստանի միապետներին նմանուելու այդ ձեւը արտակարգ էր հայոց արքայական դիմաքանդակների շարքում: Այդ նոյն տեսքով պատկերուում էր Տիգրան Դ հայոց արքան նաեւ իր գահակալութեան երկրորդ շրջանում (մ.թ.ա. 2-մ.թ. 1 թթ.), քայց ոչ միայնակ, այլ իւր քրոջ՝ Նրատոյի հետ: Խաղաւոր-թագուհու միասնական պատկերով դրամների ընդարկումը հելլենիստական արեւելքում հազուադէպ էր: Հայաստանում այն եղաւ քացառիկ եւ կրկնուեց մ.թ. մօտ 6 թ., Տիգրան Ե արքայի օրօք, սակայն ոչ զոյգ

դիմաքանդակների միատեղ տեսքով, այլ առանձին-առանձին, այսինքն դրամի մի կողմին՝ Տիգրան Ե արքայի, իսկ միւս կողմին՝ Երատոյ թագուհու պատկերով: Ի տարբերութիւն Տիգրան Դ արքայի, նրա գահաժառանգի տարիներին թողարկուած դրամների վրայ Երատոյի անունը յիշատակուում էր որպէս Տիգրան թագաւորի քրոջ, ըստ որում այդ յիշատակութիւնը յունարէն նշուում էր Երատոյի պատկերի շուրջ, այնպէս ինչպէս իրեն՝ Տիգրան Ե արքայի պատկերի շուրջ նշուում էր նրա տիտղոսը՝ Արքայից արքայ եւ կամ՝ Մեծ արքայ՝ ձեւով:

Տիգրան-Երատոյ կիսադէմ գոյգ պատկերներով դրամների հակառակ կողմերին դրոշմուած էր առատութեան դիցուհու կերպարանքը դէպի ձախ նստած տեսքով: Պատկերազրուութեան այդ ձեւը բնորոշ էր Դամասկոսում թողարկուած դրամներին, որոնք դրազուում էին դեռեւս Տիգրան Մեծի ժամանակներում: Իբրեւ հագուագիւտ վկայութիւն ժողովածուն օժտուած է նաեւ Արտաւազդ Գ հայոց արքայի (5-2) դրամով: Վերջինիս վրայ բացի արքայի պատկերից կենտրոնական դիրքով պատկերուած է նաեւ Աթենաս դիցուհին իր պաշտամունքի հիմնական նշաններով՝ սաղաւարտով, նիզակով ու վահանով: Ըստ որում Աթենասի կերպարանքի շուրջ ընթերցւում է՝ Արքայի մեծի Արտաւազդի՝ յունարէն գրութիւնը:

Զ. Պտուկեանի նուիրած հին հայկական դրամների յիշեալ օրինակներից բացի Արտաշէսեան թագաւորութեան պղնձէ դրամներ նուիրել են նաեւ Անդրանիկ Այվազեանը եւ Նշան Կենճոյեանը (Սիրիա): Դրանք առաւելապէս Անտիոք եւ Դամասկոս քաղաքներում թողարկուած Տիգրան Մեծի պատկերով քաղկոսներ են: Սակայն կան նաեւ Տիգրան Մեծի

հօր՝ Տիգրան Ա (123-96) եւ Թոռան՝ Տիգրան Գ (20-8) ու ծոռան՝ Տիգրան Դ (8-5) հայոց արքաների պատկերներով պղնձէ դրամներից առանձին նմուշներ, որոնցով համալրուեց արտաշէսեան դրամների մեր ժողովածուն: Հելլենիստական դարաշրջանի հայկական ծագում ունեցող դրամներից գատ նուիրաբերել են մակեդոնական, սելեւկեան, մասնաւորապէս Սիջագետքի եւ Սիրիա-Փիւնիկեան քաղաքներում թողարկուած հռոմէական պղնձէ դրամներ: Անդրանիկ Այվազեանի եւ Նշան Կենճոյեանի նուիրած նիւթերի մէջ առկայ են Անտիոքում դրուագուած հռոմէական դրամներ Ներոնի (54-68), Սեպտիմոս Սեւերոսի (193-211), Լիցինիոսի (308-324), ինչպէս նաեւ բիւզանդական դրամներ՝ Կոստանդին (324-337), Արկադիոս (395-408), Թէոդոսիոս (408-450), Յուստինիանոս (527-565), Հերակլէս (610-640) եւ այլ կայսրերի պատկերներով: Յիշատակելի են նաեւ Օսրոենի Աբգարեան թագաւորների պղնձէ դրամների շարքից Հ. Ղալաշեանի (նիւ Եօրք) կողմից Հայաստանի պատմութեան պետական թանգարանին նուիրած հագուագիւտ օրինակները: Տարբեր սոցիալ-տնտեսական ֆորմացիաներում գործառական նշանակութիւն ունեցած այդ բոլոր դրամական միաւորները ներկայումս քննուում են պատմական տարբեր հարցերի հետ կապուած, սակայն առաջին հերթին նրանց պատկերազրուութեան ընդհանուր տուեալները ներկայացնելու նպատակով:

Խ. Ա. Մուշեղեան
Ներեւան

ON THE OCCASION OF THE DONATIONS OF NUMISMATIC OBJECTS BY
THE ARMENIANS OF THE DIASPORA AND THEIR EXHIBITIONS

Numerous numismatic objects have been accumulated in the State Museum of Armenian History. They have been gathered due to archaeological excavations, hoards discovered on the territory of Armenian SSR, and from Armenian colonies of the Diaspora.

On January 25, 1980, the first numismatic exhibit of ancient and medieval coins (gold, silver, copper) and medals was displayed in Yerevan. The numismatic objects were donated to Armenia by Yeznik Garagashian, Paul Z. Bedoukian, Armenak Poladian, P'arandzem and Kegham Kalaidjian, Hasmik and Yervand Amaduni, Napoleon Bělėkian, Yervand and Fonfone Alch'ėchian, Haik and T'orgom Ghazarossian, and many others. More than seventeen thousand coins and medals have been collected in the museum; however, only more than one thousand specimens were exhibited.

The Garagashian collection includes ancient Greek gold and silver coins issued in Aegina (seventh-fifth century B.C.) as well as coins of the Roman Republic and Empire.

The second largest unpublished numismatic collection belongs to brothers Haik and T'orgom Ghazarossian. The donation includes more than five thousand ancient and medieval coins and around three hundred seals. Most of the collection consists of Islamic coins. The Ghazarossian brothers purchased the collection from Berj Garabedian and donated it to the museum of Armenia. The earliest coin was issued in the first century A.D., and the latest, during our era. The coins can be segregated by the following classification: Sassanian, Byzantine, of Arab Caliphate, Ayyūbid, Mongol, of Arab Emirates, Cilician Armenian, Seljuq, Ottoman, Iranian, etc.

The third unpublished collection, formed of Achaemenid rare silver coins, was donated by Armenak Poladian. Additionally, he donated the entire Cilician Armenian coin hoard found in Daphne, very close to Syrian Antioch.

The rare copper coin of the Armenian king Xerxes of Sophene, donated by the Kalaidjian family, is considered a very important contribution. The collection included scarce Armenian coins as well; the copper of Artavasdes II is considered unusual since it was struck on a Phoenician coin. We can only assume that when the Armeno-Parthian forces invaded Syria and Phoenicia the coin was restruck with an Armenian seal to satisfy local requirements.

Grigor Mazlumian donated ancient and Cilician Armenian coins. Napoleon Bělėkian offered a series of French medals.

Paul Z. Bedoukian occasionally sent valuable numismatic collections to the museum. His latest contribution is a group of twenty-nine Artaxiad coppers. Few copper coins of Tigranes I are preserved in the world. Because of this donation we can see the portrait of Tigranes I and his title engraved on a coin. During the era of Tigranes II the Great, Armenian coins were issued extensively in Artaxata, Tigranocerta, Antioch, and Damascus.

On the obverse of all coins the portrait of Tigranes II, wearing the Armenian tiara, is engraved. On the reverse we see Nike, an ear of corn, Vahagn (Heracles), a cornucopiae, Tyche, the lion of Commagene, and the titles of Tigranes II inscribed in Greek. The Bedoukian donation also includes the coins of Artavasdes II, Artaxias II, Tigranes III, Tigranes IV, Artavasdes III, Tigranes IV and Erato.

Andranik Aivazian and Nshan Kenchoyan donated the copper coins of the Artaxiads. Their collections also include the coins of the Seleucids, Romans, Byzantines, Osroene kings, and many others.

Due to all these generous gifts the museum can display a complete series of the coinage of the Artaxiads.

The exhibit closed on November 1, 1980.

Kh. A. Mousheghian
Yerevan

ARMENIAN NUMISMATIC LITERATURE

MOUSHEGHIAN, Kh. A. The Museum's Devotee, by Khachatour Musheghian. Kroonk, Vol. V (February 1982), No. 2, pp. 16-17, illus.

Յիշուած է Արմենակ Փոլադեանի
Դրամագիտական նուէրը Հայաստանի
պատմութեան պետական թանգարանին:
Հաւաքածոն կը պարունակէ դրամներ
ընդ Կիլիկեան Հայաստանի թագաւոր-
ութեան, Աքամենեան թագաւորու-
թեան եւ Պարթեւական թագաւորու-
թեան: ԵԹՆ

The numismatic donation of Armenak Poladian to the State Museum of Armenian History is mentioned. The collection includes the coins of the Cilician Armenian kingdom, the Achaemenid kingdom, and the Parthian kingdom. YTN

MOUSHEGHIAN, Kh. A. T'angarani nviryalé [The Museum's Devotee] - Թանգարանի նվիրյալը, գրեց՝ Խաչատուր Մուշեղյան. Sovetakan Hayastan, Vol. XXVIII (February 1982), No. 2 (431), pp. 16-17, illus. In Armenian.

See the above abstract.

HAYRENIKY DZAYN. Kilikian dramner t'angaranin [Cilician Armenian Coins Donated to the Museum] - Կիլիկյան դրամներ թանգարանին. Hayreniky Dzayn, Vol. XVIII (3 March 1982), No. 10 (866), p. 5. In Armenian.

Յիշուած է Գրիգոր Բարսեղեանի
նուէրը Հայաստանի պատմութեան
պետական թանգարանին: Հաւաքածոն
կը բաղկանայ հայկական դրամներէն
ընդ Կիլիկիոյ շրջանին
մէջ:

ԵԹՆ

The donation of Grigor Barseghian to the State Museum of Armenian History is mentioned. The collection consists of Armenian coins issued in the district of Cilicia.

YTN

METCALF, D. M. Notes on the Classification of the Trams of Cilician Armenia, c.1200-1270, by D. M. Metcalf. Numismatic Chronicle, Vol. CXLI (1981), pp. 166-171, pls. 32-34.

Հիմնուած կնիքի զօղումին, ոճի վերլուծութեան եւ չափագիտական տուեալներուն վրայ՝ ուսումնասիրուած են 704 կտոր հայկական դրամներու ծրար մը գնուած 1974 թ. պետական թանգարանի կողմէ, Լինքըն, Նեբրասկա: Լեւոն Ա-ի դրամներու կատալոգը կը բաղկանայ 1 կէս երկդրամէ, 138 կրկնաոնիւծ դրամներէ եւ 1 կէս դրամէ: Հետում Ա-ի դրամներուն դասաւորումը կը պարունակէ 319 նմուշներ: Ծրարը պարունակած է նաեւ ուշ կտրուած յարակից չեղող դրամներու խումբ մը՝ Հետում Բ-ի դրամներ: ԵԹՆ

A parcel of 704 Armenian trams, purchased in 1974 by the State Museum at Lincoln, Nebraska, is studied. The classification is based on the die linkage, stylistic analysis, and metrology. The catalogue of the coins of Levon I is composed of 1 half double tram, 138 two lion trams, and 1 half tram. The classification of Hetoum I trams include 319 specimens. The parcel also included unrelated coins of much later dates, a large block of coins of Hetoum II.

MAJEWSKI, Lawrence J. Textile Traces on the Coins of Hetum and Zabel, by Lawrence J. Majewski. Numismatic Chronicle, Vol. CXLI (1981), pp. 171-172.

Ուսումնասիրուած են Նեբրասկայի գանձի չորս դրամներուն կից հիւսուածեղէնները: Լաթի բեկորները հաւանաբար ըլլան նոյն կերպասէն գործածուած իբրեւ փաթոց: Կերպասի թելերը վատթարացած են, սակայն ունին բամպակի կազմին յատկանիշները: ԵԹՆ

Textiles adhering to the four coins of the Nebraska hoard have been studied. The fragments of textile are probably from the same material as that used for wrapping container. The fibers are badly deteriorated but have the morphological characteristics of cotton. YTN

MÜNZEN UND MEDAILLEN A. G. Auktion 12: Münzen der Antike, des Mittelalters und der neuzeit, direktion Georges B. Ségäl. Basel: 1981, pp. 45-50, Nos. 751-860, 4 pls. Cited pages in English.

Նկարագրուած են հետեւեալ հայկական դրամները.- Տիգրան Բ Մեծն (95-55 Ն.Ք.), չորեքդրամեաններ որոնց բեկողմին վրայ պատկերուած է Անտիոքի Բախտը, դրախմ մը նման չորեքդրամեանին, բրոնզէ դրամներ որոնց վրայ պատկերուած է Արտաշատի Բախտը, Վահագնը, առատութեան եղջիւրը, Դամասկոսի Բախտը, Կոմմագենէի Անտիոքոս Ա եւ Կոմմագենէի առիւծը. Տիգրան Դ-ի (8-5 Ն.Ք.) բրոնզ մը որու բեկողմին վրայ դրուագուած է Վահագնը. իշխան Լեւոն Բ (1187-1199), բրոնզ

The description of the following Armenian coins are given: Tigranes II the Great (95-55 B.C.), tetradrachms displaying the Tyche of Antioch on the reverse, a drachm similar to the tetradrachm, bronze coins displaying the Tyche of Artaxata, Heracles, a cornucopiae, the Tyche of Damascus, Antiochus I of Commagene and the lion of Commagene; a bronze of Tigranes IV (8-5 B.C.) is presented with Heracles on the reverse; Prince Levon II

մր. թագաւորներ Լեւոն Ա (1199-1218), երկ դրամներ ուր առիւծը կ'երեւի դէպի ձախ եւ աջ, կէս երկդրամներ, կէս դրամ մը, երկու առիւծով օծման դրամներ, դրամներ, դանգեր. Հեթում Ա (1226-1271), Հեթում-Քայխոսրովի երկլեզուեան դրամներ եւ կէս դրամ մը, Հեթում-Ջալէլի դրամներ, կէս դրամ մը, քարտէզներու երկու տեսակներ. Լեւոն Բ (1270-1289), դրամներ, կէս դրամներ, քարտէզներու զանազան տեսակներ. Հեթում Բ (1289-1306), քիւններ եւ քարտէզներ. Սմբատ (1296-1298), դրամներ եւ փող մը. Կոստանդին Ա (1298-1299), դրամ մը եւ քարտէզներ. Լեւոն Գ (1301-1307), թագուորիներ եւ քարտէզ մը. Օշին (1308-1320), օծման դրամներ, թագուորիներ, փողեր. Լեւոն Դ (1320-1342), թագուորին մը եւ փողեր. Կի (1342-1344), թագուորիներ եւ փող մը. Կոստանդին Գ (1344-1363), թագուորին մը եւ փողեր. Լեւոն Բոնակալ (1363-1365), թագուորիներ եւ փող մը. Կոստանդին Դ (1365-1373), թագուորիներ. Լեւոն Ե (1374-1375), փողեր. յետ-Ռուբենեան արժէքագրկըւած թագուորին: Եթն

(1187-1199), a bronze; kings Levon I (1199-1218), double trams with lions to left and right, half double trams, an half tram, coronation trams with two lions, trams, tanks; Hetoum I (1226-1271), Hetoum-Kaikhosrew bilingual trams and an half tram; Hetoum-Zabel trams, and half tram, kardez of both varieties; Levon II (1270-1289), trams, half trams, kardez with many varieties; Hetoum II (1289-1306), billons and kardezes; Smpad (1296-1298), trams and a pogh; Gosdantin I (1298-1299), a tram and kardezes; Levon III (1301-1307), takvorins and a kardez; Oshin (1308-1320), coronation trams, takvorins, poghs; Levon IV (1320-1342), a takvorin and poghs; Guy (1342-1344), takvorins and a pogh; Gosdantin III (1344-1363), a takvorin and poghs; Levon the Usurper (1363-1365), takvorins and a pogh; Gosdantin IV (1365-1373), takvorins; Levon V (1374-1375), poghs; post-Roupenian debased takvorin. YTN

NOR GYANK. Hin mayrak'aghaki'i hetk'erov [With the Footprints of an Ancient Capital City] - Հին մայրաքաղաքի հետքերով. Nor Gyank, Vol. III (10 December 1981), No. 50, p. 30. In Armenian.

See the abstracted printed on p. 9 of Armenian N. J., Vol. VIII (March 1982), No. 1.

NOR SEROOND. Haykakan hnut'iwnneri hawak'arar [A Collector of Armenian Antiquities] - Հայկական հնութիւնների հաւաքարար. Nor Seroond, Vol. VIII (March 1982), No. 3 (84), p. 6, illus. In Armenian.

Յիշուած է թէ Գ. Մինասեան կազմակերպած է հայ դրամներու եւ հնութիւններու ցուցահանդէս մը Գերմանիոյ մէջ: Եթն

Mention is made that G. Minassian formed an exhibit of Armenian coins and antiquities in Germany. YTN

NUMISMATIC FINE ARTS, INC. Auction X: Ancient Coins. Beverly Hills, California: 1981, Nos. 226-228, 304, 348, 349, 359, illus.

Նկարագրուած են հետեւեալ տեսակի դրամները ու տրուած է հակիրճ շարահիւսումը իւրաքանչիւր իշխող անձի պատմութեան վրայ. - Արշամ (230 Ն.Ք.), երկու քաղկոսներ ուր առաջինի բեկողմին վրայ պատկերուած է Արծիւ մը, երկրորդին վրայ՝ Դիոսկուրիի գլակները. Տիգրան Մեծ (95-55 Ն.Ք.), դրամ մը ուր բեկողմին վրայ պատկերուած է Արտաշատի Բախտը. Մարկոս Անտոնիոս (36 Ն.Ք.), դենարիոս մը հայկական խոյրով որու ետին կ'երեւի աղեղն ու նետը. Մարկոս Աւրելիոս (Յ.Ք. 161-180), երկու դենարիոսներ. Դուկիոս Վերոս (Յ.Ք. 161-169), աւրիուս մը: ԵԹՆ

The following types of coins are described and a short narrative is given on the history of each related ruler: Arsames (230 B.C.), two chalci where the reverses display an eagle on the first and the caps of the Dioscuri on the second; Tigranes the Great (95-55 B.C.), a drachm where the reverse displays the Tyche of Artaxata; Marc Anthony (36 B.C.), a denarius with an Armenian tiara in front of a bow and arrow; Marcus Aurelius (A.D. 161-180), two denarii; Lucius Verus (A.D. 161-169), an aureus. YTN

SABBAGHIAN, Berj. Dramagitakan ew patmagitakan arench'ut'iwnner arabakan shrjanin /Numismatic and Historical Relations of the Arab Period/ - Դրամագիտական եւ պատմագիտական առնչութիւններ արաբական շրջանին, գրեց՝ Պերճ Սապպաղեան. Nor April, Vol. II (1981), No. 1 (4), pp. 66-71, illus. In Armenian.

Հեղինակը կ'եզրակացնէ թէ արաբական խալիֆայութեան ֆելսերը հատանուած են տեղական փողերանոցներու մէջ եւ թանկագին կողաններ են քանի որ խորագրութիւնները կը պարունակեն տեղագրական ծանօթութիւններ: Այս նպատակաւ Սապպաղեան կը քննարկէ երկու ֆելսեր: Առաջինը վերագրուած է Իսհակ բին Մուսլիմի (Հ. 132 թ.) եւ Արժանագրուած Արմինիա արաբերէն տառերով: Երկրորդին վրայ մակագրուած է ալ-Մահդի Ահմէդ (Հ. 153 թ.) եւ հատանուած է Առանի մէջ: Տաեւ քննուած են վերոյիշեալ տարիներու եւ կառավարող ոստիկաններու վերաբերեալ պատմական ղէպերը:

The author concludes that the fulūs of the Arab Caliphate were struck in the local mints and are very important stepping stones since the legends include numerous topographical information. Having this point in mind Sabbaghian discusses two fulūs. The first is attributed to Ishaq b. Muslim (A.H. 132) and is inscribed Armīniyah in Arabic. The second is registered with the name of al-Mahdī Ahmad (A.H. 153) and was struck in Arrān. Historical events related to the ruling governors are also reviewed. YTN

MEETING NOTICE

Date: September 11, 1982, 8:00 P.M., Saturday. Open House.
Location: Home of Mr. & Mrs. Y. T. Nercessian
8511 Beverly Park Place
Pico Rivera, California 90660, U. S. A.
Subject: Attribution and Dating of Armenian Bilingual Trams.